

Naptár - május hó

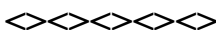
Tavaszi hónap igazából ! Pünkösöd havának is nevezték a régi naptárak. Ez egykor tavaszünnep volt, de ma is az, mert a Szentlélek eljövételével új intézmény, közösség sarjadt életre, az egyház. Most a hó utolsó napjára esik, mikor felhangzik az örmény-katolikus templomban a saragán, a püspöki liturgián:

"Szent éneket zengünk a Szentléleknek,
édes hangon dicsőítsük a teremtést."

(néhai Kovács Géza ford.)

Nékünk a teremtésben, s annak legnagyobb eredményében, a nagy természetben is fel kell fedoznünk Isten jelenvalóságát.

dr. Sasvári László

A csíkszépvízi ISÁÁK-SZÁVA család krónikájából

A Fővárosi Örmény Klubban 1998 április 16 -án elhangzott előadás

A legtöbb családi krónika a legjobb esetben az utóbbi kétszáz év eseményeit rögzíti. Ez nem is furcsa, mert ezt az időszakot senki sem nevezné egy nyugodt és kiegyensúlyozott kornak. Ennek ellenére az erdélyi örmények éppen ebben az időszakban teremtettek meg egy olyan társadalmi berendezkedést és vindikáltak maguknak olyan elismerést, amely szervesen illeszkedett az erdélyi élet valamennyi ágába. Éppen ezért most kövessük nyomon az Isáhág-család rövid történetét, akik az 1672. évi betelepüléskor más családokkal együtt Moldvából az őket befogadó Csíkszépvízre kerültek. Már maga az "Isaco" név is elárul annyit, hogy valahol olaszos hatás érhetette a családot. Ez nem történhetett máshol, mint abban az időben, amikor eleink kb. 120 évet a krími félszigeten olasz érdekeltségű részeken éltek. Miután innen elmenekültek, magukkal vitték az itt beidegződött és jóhangzású Isaco=Száko családnevet, amelynek örmény változata természetesen az Isáhágián volt. Ilyen név alatt érkezhettek 1418-ban Moldvába, ahol röpké 80 év alatt olyan elismerésre tettek szert, hogy a feljegyzések szerint például 1497-ben Nagy István (Stefan cel Mare) moldvai vajda egy "Isahag" nevű főtisztviselőt (vestitáriust) küldött követként Lengyelországba, hogy tájékozódást szerezzen Olbracht (Albert) lengyel király hadi szándékáról, de ez elfogatta és béklyóba veretve Lwowba (Lemberg) küldötte, ahonnan az év novemberében szabadult ki. (Vö. Siculus Verus: A nemzetek és vallások története Romániában, - Katolikus Magyarok Vasárnapja kiadó Youngstown, Ohio, 1980.). Talán érdemes még egy pillanatra elidőzni ennek a családnak moldvai tartózkodásánál, annál is inkább, mert a családok legtöbb része nem szívesen nyúlik vissza ezekre az időkre.

Talán ott kezdeném, amikor az erdélyi örmények még Moldvában tartózkodtak (pontosabban ebben az esetben Vaslóban) és a fent említett család ismert ősét még úgy hívták, hogy Isahag (Chevu) Szávojenz (1603-1666). Őt gyermekéről van tudomásunk, akiket érdekes módon más-más néven tartottak számon. Ezek nevei a következők voltak:

Sztephan Szávoján (1640-1701)
 Ohánnesz (Bábu) Száhágencz (1642-1714)
 Uszep Sahagián (1646-?)
 Nicolaus Chevulián (1654-?)
 Máriám Száhágencz (1652-?)

És most vegyük sorra mi is történt a fent említett leszármazottakkal!? - Kezdjük talán az elsővel, aki érdekes módon a legismertebb volt, de ennek ellenére mégis a legkevesebb adat maradt meg róla. Ennek az volt az oka, hogy Ő azok között volt, aki foglalkozásából kiindulva nem fogadta el az 1698-as vallási "Uniót". Az 1680-as évek végén már fiatalon görögkeleti püspök volt és így nem tudta magát elfogadtatni a rendekkel, tehát fő területe a Moldvában maradt kis számú örménységre terjedt ki. 1680-ban vette feleségül Bulcsesti Annát, aki a gazdag erdélyi főúr Székely László sógornője volt. (Székely Lászlóné szül. Bulcsesti Sára) A házasságból egy fiúgyermekéről tudunk, aki nem volt más mint Petrucz Szávoján (1681-1754). Ez a fia egészen az 1742-es évekig gyakorlatilag még mindig Moldvában élt, mígnem az orosz-török háború miatt ő is Erdélybe kényszerült. Így történt meg az, hogy egy szép napon a fent említett Száva Péter még megmaradt örményeivel megjelent Csíkszépvíz határában újabb letelepedési kéréssel. A kérés úgymond "családegysítés" elve alapján jogos is volt, hiszen nagybátyja Ohánnesz (Bábu) Száhágencz családja már 70 éve élvezte a csíkszépvízi vendégszeretetet. Igaz Bábu akkor már nem élt, de gyermekei, akik már itt születtek, azok itt voltak és ezek egyúttal Péter unokatestvérei voltak. A falu befogadta a 308 főből álló menekülteket, igaz ezekből később nagyon sok eltávozott különböző helyekre. Péter nem sokkal később a faluban örmény bíró lett, valószínűleg az írástudó apja emlékének kijáró méltányosságból. Nincs tudomásunk arról, hogy nős volt, de a hivatalos anyagkönyvet csak két évvel halála után kezdték vezetni és ebben nem maradtak fenn idevonatkozó feljegyzések. Csíkszépvízen halt meg 1754-ben. Az ő személyének is tulajdonítható talán az, hogy 1771-ben az egész család áttért a "Száva" név hivatalos használatára.

A következő testvér az Ohánnesz (Bábu) Száhágencz volt, aki 1672-ben telepedett Szépvízre és tőle származott az egész Száva-család. Személyéről viszonylag keveset tudunk, de annál többet tudunk négy gyermekéről, akikről röviden a következőket tudjuk elmondani:

Az első az Sahag Mádzunián (1685-1771), aki az egész Száva család elterjesztője lett. A második az Sahag Ágopián (Májrámencz Jakab) 1682-? volt, akitől a későbbi erdélyi

lyi püspök, Jakab Antal is származott. A harmadik az Sahag Márkid (1701-1759) volt, aki Vászlovczki (Mánugi) Ohánneszhez (a későbbiekben itt Mánya lett a családnév) ment feleségül és az egész Mánya-család elterjesztője lett. A negyedik az Sahag Mériucz (1682-?).

Visszatérve az előbbiekhöz a harmadik testvér Uszep Sahagián (1646-?) volt, aki Erzsébetvároson telepedett meg és a későbbiekben a családnév itt egyszerűen **Józseffire** változott s így ez az ág már nem volt követhető a Száva család vonalán !

A negyedik testvér, akiről tudunk, az Nicolaus Chevulián (1654-?) volt, akiről annyit sikerült kideríteni, hogy Nagyenyeden tanult, majd Huszton volt kántor, de 1742-ben Csíkszépvízre telepedett. 1690-ben nősült, neje Chátun Kosztinján volt. Egy fiáról van tudomásunk, akit érdekes módon úgy hívtak, hogy Máxim (Kheuli) Mingáján (1691-?). Látható tehát, hogy a családnév itt is megváltozott és érdekes módon senki sem gondolt arra a későbbiekben, hogy a Szépvízen élő **Máxim**-család a Száva családnak valamilyen közeli rokona volna. Akkor még tudták ezt, számon is tartották a rokonságot, de röpké két nemzedék elteltével ezt már el is felejtették.

Az ötödik testvér az Máriám Száhágéncz (1652-?) volt, aki feleségül ment Lászlóffy Nészturhoz és ilyen módon lett a későbbiekben az aradi vértanú Kiss Ernő ükanyja a Lászlóffy-család vonalán!

Talán ugyancsak ide tartozik az a tény is, hogy bizonyos idő elteltével a Száhág család jól megszorodott és a családon belül megkülönböztető ragadványnevek jöttek használatba. Ez általában a személy valamilyen testi megkülönböztetésével volt kapcsolatos. Ilyenformán mondták rá pl. az illető Száhágra, hogy kiálló fogú, amit Moldvában "Kolcat"-nak mondtak és ez később a Száhág Kolczátá-ból teljesen "**Kolczá**" családnévre változott. Ugyancsak egy másik családtagra mondták, hogy Sánta-Izsák, vagy örményül Gágh-Szákó, amiből a későbbiekben az ismert "**Gajzágó**" név lett. Egy másik családtagra pedig kis termete miatt rámondták, hogy kicsi Száko vagyis "Izikuc" (az utz román kicsinyítő képzővel Székutz=Izsákocska), amelyből később az "**Issekutz**" családnév alakult ki. De volt olyan is akire azt mondták, hogy a lengyel Száhág (Poleáki Száhág), amiből a "**Lengyel**" családnév alakult. A csíkszépvízi "Száhágokat" a betelepüléskor őket megillető ragadványnev a "Bábu" volt. Ez onnan adódott, hogy örményül a nagyapát "Háv"-nak mondják, amely a moldvai tartózkodás ideje alatt alakult az ugyanilyen értelmezésű "Bábura". Habár ezt a ragadványnevet nem vitték tovább (mert a moldvai ős keresztneve után **Száva** családnévet vettek fel), mégis sokáig használták mint megkülönböztető melléknévként ezt a ragadványnevet. Hogy mégis teljesebb képet nyerjünk az akkori névhasználatok sajátosságairól, akkor erre jó példa a Csíkszépvízre telepedett **Ohánnesz** (bábu) **Száhágéncz** két gyermeke, akik ugyan anyáról nem voltak testvérek, de neveiket tekintve az idősebbet Májráméncz **Jakabnak** hívták, a másikat pedig Mádzun **Izsáknak**. Mi lett ennek a következménye? Az,

hogy az egyik leszármazottai Jakab családnevet vettek fel, míg a másik leszármazottai folytatták az Isáák név használatát. (Ez utóbbi **Isáák név 1771-ben végleg Szávára** változott).

A betelepülést követő negyedik generációnak már szűknek bizonyult ez a faluközöség és egyes családok a kereskedést is feladva kezdtek innen más vidékre költözni. Ez történt a Száva családdal is. Már az 1780-as években többen elköltöztek innen a közeli Csíkszentmihályra, Lóvészre, Bükklokra (Tatárbükkre). Az erre a vidékre áttelepültek közül nagy részük eltűnt, felmorzsolódott. Talán ebből a rossz tapasztalatból okulva, mások Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, a felcsíki falvak és Háromszék felé vették útjukat. Az 1850-es évek táján a családból már vannak Gyulafehérváron, Zilahon, Budapesten, sőt már Bécsben is letelepedve. Itt a főfoglalkozás még mindig a kereskedés, de ebben az időtájtban kezdődik el az a visszafordíthatatlan folyamat, amikor sokan feladják a jól jövedelmező kereskedést és jogászok, tanárok, építészek lesznek. Ezáltal egyre távolabbi vidékekre kerülnek és ezáltal teljesen elveszítik kapcsolatukat az ősi telephellyel. Ezzel lehet magyarázni például azt, hogy az első háborút követően a Száva család egyik tagja sem élt már Csíkszépvízen. Az örmény templomot körülvevő kb. 35 sírhely közül tízen Száva nevet lehet olvasni, amiből arra lehet következtetni, hogy valamikor jelentős számban lehettek a faluban és a templomkert sarkában emelt kis Szent Anna kápolna (amelyet Száva Antal emeltetett 1825-ben) pedig azt jelzi, hogy az ilyen hozzájárulásokkal tettek is valamit a faluközösség érdekében.

Az 1848-as forradalom kerek másfél évszázados csíki eseményeinek felelevenítésére sikerült még olyan történelmi dokumentumokat találni, amely eddig ismeretlen adatokkal gazdagítja a Székelyföld és az akkori maroknyi magyar-örmény történelmét. Ezekből a dokumentumokból kitűnik, hogy néhai családi őseink nem véletlenszerűen vettek részt a forradalom nagyszerű eseményeiben, életüket és vagyonukat kockáztatták a haza érdekében. Szürke egyéniségek voltak a forradalomnak, de cselekedeteikért máig is büszkék lehetünk még akkor is, ha ezek nem voltak világrengetőek. Napjainkban jó érzés tudni, hogy ezek az egyszerű emberek mit is tettek akkor szülőföldjük védelmében.

Itt szóljunk elsősorban Száva Mártonról (1809-1848), aki a család első áldozata volt a forradalomban. Továbbá hadd említsük meg a forradalomban hősi halált halt Száva Péter nevét is, aki 1810. aug. 19-én született Csíkszépvízen Száva (Isáák) Antal (1771-1848) harmadik gyermekeként és 1848-ban a maroshévízi csatában esett el. Mint oly sokan mások, ő is özvegyesre hagyta fiatal feleségét Lengyel Annát, akivel 1847 elején kötött házasságot. A fenti adatok csak véletlen módon kerültek be mint széljegyzet a csíkszépvízi Fárao Simon féle házi történelemkönyvbe és ennek birtokában derült fény erre a család számára is eddig ismeretlen eseményre. Ugyancsak ide tartozó az a családi feljegyzés is, amely szerint a fent említett Száva Péter unokatestvére Száva János - Jakab (szül: 1814-ben Csíkszépvízen) ebben az időben a háromszéki Bereckben élt és nagyon közeli kapcsolatok fűzték Gábor Áronhoz.

Nincs kizárva annak lehetősége sem, hogy Gábor Áron épp ezen barátsága révén került kapcsolatba később a Száva családdal is közeli rokon (Császár) Zachariás Antallal, a bodvaji vashámor akkori tulajdonosával.

A család napjainkban élő kiemelkedő egyéniségei közül hadd említessék meg a híres marosvásárhelyi ortopéd-orvos professzor Száva János Zoltán neve. Kiváló orvosi tevékenységét szűkebb hazáján kívül is nagy nemzetközi elismeréssel nyugtazzák. Személyisége nagy hírnevet szerzett a családi névnek.

Budapest, 1998. április 16.

Dr. Száva Tibor Sándor

Megjegyzések:

- 1. Sztephan Szávaján 1680-ban nősült, de a szövegben még előbb olvasható, hogy fiatalon, az 1680-as évek végén, görögkeleti püspök lett. Erre csak úgy kerülhetett sor, ha megözvegyült, mert a keleti egyházakban nős ember nem lehet püspök. Ha görögkeleti volt, hogyan terjedhetett ki a hatalma az örményekre ? Azok nem görögkeletiek, az örmény egyház nem azonos a görögkeletivel ! Vagy lehet, hogy egyes örmények áttértek a görögkeleti román egyházba ?*

A Fáraó Simon féle "házi történelem könyv" valószínűleg a csikszépvízi örmény plébánia "Historia Domus"- sa = háztörténet.

Dr. Sasvári László

A sziget titka

IV. rész

Fogolyán Atya kezében halkán megcsörrent a kéziratár kulcs-csomója, távozásra szólítva fel bennünket. Még egy utolsó pillantást vetve az örmény történelem légkondicionált ultramodern apszisára, kiléptünk a kéziratár ajtaján. Közel 4500 miniált és egyszerűbb kötet őrzí tovább csendben, némán titkait: magát az örmény történelmet, a IX. századtól egészen a XVIII. századig.

Valamikor a Közel-Kelet legkülönbözőbb tájairól érkezett legnagyobb részük ide az örmény szigetre, ahol most Csipkerózsika álmukat alusszák tovább.